— А ви якої національності?

— А вам якої треба?

"Патетична соната", М. Куліш.

1. У відділі фізичних методів лікування однієї з центральних київських поліклінік я став для медперсоналу звичним пацієнтом, дарма що попервах медсестер помітно дивувала моя українська мова звертання. Виняток становила молоденька санітарка Оля, що довго приглядалася до мене й з подивом та цікавістю прислухалася до моєї мови, коли я розмовляв з хворими або просив щось у медсестер.

Одного разу, коли я чекав своєї черги на процедуру, Оля підійшла до мене й нерішуче промовила:

— А мені наравиться, як ви говорите…

— А хіба ж ви, Олю, говорите не так само? — відповів я.

Оля захитала головою і зітхнула:

— Колись і я так говорила, як у селі жила та вчилася в школі, а коли приїхала в город, усе перемінилося… Одне тебе не поніма, друге, хоч і пойме, та сміється з тебе, як з дурної, а третє й слухати тебе не хоче… Стала і я навертатися на їхнє, на городський язик переходити. Бачу, вроді як лучче все в мене тепер получається, даже пона-равилося мені по-руськи говорити, бо наче воно якось культурніше виходить. Особливо припало мені слово "тіб’я"…

— Яке слово? — не зрозумів я.

— Сказать по-українському — "тебе". І тулю це "тіб’я" де треба й не треба, аж самій смішно стало себе слухати!.. А оце чую, як ви говорите (а ви ж, бачу, чоловік городський, учений), і мені наравиться, як воно у вас виходить. Оце й думаю собі: а може, й мені не слід ламатися? Хіба ж ми не такі люди, як інші!..

— Безперечно, не слід, Олю! — хотів я сказати, але не сказав, бо саме підійшла моя черга лягати на процедурне ліжко. Може, ця Оля й ще багато таких Оль без мене дійдуть до такого висновку?..

2. У невідкладній приватній справі я зайшов у одній з київських поліклінік до кабінету лікаря, мого приятеля з студентських часів. Заладнавши справу, я хотів був уже йти, але лікар попросив мене почекати, поки він прийме останню хвору, щоб далі вийти з поліклініки вдвох. Накинувши на мене білого лікарського халата, він попросив хвору ввійти. Остання пацієнтка була приїжджа літня селянка-колгоспниця. Мій приятель уважно вислухав скарги хворої, пильно оглянув її, поставив діагноз, виписав рецепта й дав поради щодо дієти й режиму лікування. Все було добре, якби не російська мова мого лікаря, якою відповідав він українській селянці на її численні запитання.

— Що з тобою сталося, Грицю, що ти в своїй лікарській практиці перейшов на російську мову? І з ким — з селянкою-українкою, яка до тебе говорила по-українському!

Лікар зовсім не зніяковів, а по-діловому відповів мені:

— Тут справа серйозніша, ніж ти думаєш. Вона ж могла б звернутися й до свого, сільського лікаря, а бач, подалася до міста, щоб оглянув її тямущий лікар. Якщо я говоритиму з нею по-українському, вона буде думати: "Я ж хотіла, щоб мене полікував городський лікар, а мене й тут, у городі, направили до сільського, що по-нашому чеше"… Тут, бач, психотерапії треба додержуватися!

Я нагадав приятелеві про світил української медицини — професорів Крупського, Черняхівського, Пучківського, що, не боячись знизити свою лікарську репутацію, говорили з усіма хворими українською мовою і мали велику популярність навіть серед міських пацієнтів.

— То був інший час: Скрипник, Чубар, українізація… Хіба ти сам не розумієш, до чого воно йде тепер?.. Я — реаліст, а не мрійник!

3. Колись, за українізації, я викладав у Печерському районі українську мову міліції. Серед моїх слухачів вирізнявся молодший міліціонер з широкими, випнутими вилицями на плескатому обличчі, що свідчили більше про його монгольське, ніж слов’янське, походження. Це був один із найстаранніших моїх слухачів, добре знав правила української граматики й мав уже певний запас слів. Але застосувати практично українську мову — в нього ніяк не виходило. Одного разу після чергової лекції цей міліціонер сказав мені:

— Очень трудно, товарищ лектор, говорить по-украински.

— Чому? — спитав я.

— Нет в этом языке твердости.

— Цебто як? — не зрозумів я.

— Да вот, взять, к примеру, слово "обождите": по-украински, вы сами нам говорили, можно сказать и "почекайте", и "зачекайте", и "підождіть", и "постривайте". Или взять другое слово, "стой": по-украински— "стій", "стривай", "не руш"... То ли дело по-русски: сказал: "Стой!" — и никаких тебе испанцев!.. Нет, не подходит этот язык к милицейской службе!..

Я не раз згадую тепер цього оригінального міліціонера й думаю: а може, й справді, нам бракує часто тої "твердости", щоб створити умови, за яких українська мова зайняла б своє природне місце в нашому поточному житті на Україні?..